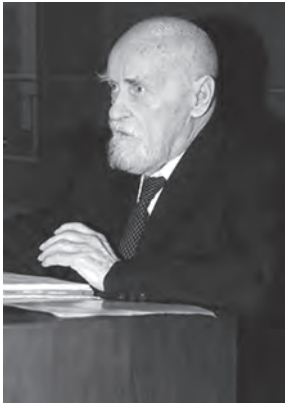

Tadeusz W. Nowacki (1913–2011) – wspomnienie życia, pracy i działalności naukowej twórcy pedagogiki pracy w 108. rocznicę urodzin i 10. rocznicę śmierci

Tadeusz W. Nowacki (1913–2011) – a recollection of life, work and research activity of the creator of work pedagogy on 108th anniversary of birth and 10th anniversary of death

(1913–2011)

Profesor Tadeusz W. Nowacki

podczas wykładu wygłaszanego na konferencji

Spółeczeństwo – Wychowanie –

Praca w kręgu myśli Kardynała Stefana Wyszyńskiego

w dn. 13 kwietnia 2010 r. w Auli Schumana UKSW

Key words: Tadeusz W. Nowacki

Summary: The 108th birthday and 10th death anniversary of Tadeusz W. Nowacki is an excellent opportunity to recall the life and scientific work of the creator of work pedagogy. The recollection commemorates the years of childhood and adolescence, which are little known to the younger generations of work pedagogues. His "Memoirs" were published in the memorial book "The 95th birthday jubilee of Tadeusz W. Nowacki". The publication proves Tadeusz W. Nowacki to be a great patriot heavily experienced by various circumstances and a person sensitive to the fate of a man. Tadeusz W. Nowacki was convinced that the role and importance of work pedagogy in the structure of pedagogical science should be further explored, continuously supplemented and updated. The incredibly rich scientific achievement of Tadeusz W. Nowacki confirms his devotion to work pedagogy. Tadeusz W. Nowacki published over 840 original works, he participated in nearly 70 promotions for academic degrees and titles, 70 different works were dedicated to the Professor as a scientist.

Słowa kluczowe: Wspomnienia życia i pracy Tadeusza W. Nowackiego

Streszczenie: 108. rocznica urodzin i 10. rocznica śmierci Tadeusza W. Nowackiego to doskonałe okazje do wspomnienia życia i pracy naukowej twórcy dyscypliny szczegółowej, jaką jest

pedagogika pracy. Wspomnienie dobrze upamiętni lata dzieciństwa i młodości, które są mało znane młodszemu pokoleniu pedagogów pracy, a cenne dlatego, że ich źródłem są wspomnienia Profesora ujęte w Jego *Wspomnieniach* zamieszczonych w księdze pamiątkowej *Jubileusz 95 lat życia Tadeusza W. Nowackiego*. W nie również wpisuje się opis pobytu w obozie pracy w Kumie Republiki Maryjskiej, gdzie na mocy zaocznego wyroku NKWD został skazany wraz z siostrą i przyszłą swą żoną Marią na dożywocie. Uwolnienie z obozu w Kumie nastąpiło na mocy umowy Premiera Władysława Sikorskiego z rządem ZSRR, a otrzymane tzw. „udostowierienie” otwierało drogę, którą każdy mógł wybrać jako miejsce swego dalszego zamieszkania – „mieszkożitelstwa”, z wykluczeniem miast rządowych i stref przygranicznych. Profesor strzegł dość długo tych tajemnic, a ich wyświechtanie pozwala innym okiem spojrzeć na wiele prac, potrzeby ich powstania i wreszcie dostrzec w osobie Profesora również wielkiego patriotę, wrażliwego na los człowieka, którego też doświadczał w różnych okresach życia i różnych okolicznościach. Szkoda, iż najbardziej twórczego okresu z życia Profesora, czyli jego pracy zawodowej i naukowej, nie możemy oświetlić osobistą refleksją, trudem i przyjemnością pracy, bowiem rękopisy Profesora z tego okresu są już niedostępne.

Wstęp

W obecny 2021 r. wpisują się daty 108. rocznicy urodzin i 10. rocznicy śmierci Profesora Tadeusza W. Nowackiego. To doskonale okazje do ukazania spuścizny Profesora i jej żywotności w kontekście życia i działalności naukowej na rzecz rozwoju pedagogiki pracy jako jednej ze szczegółowych dyscyplin pedagogiki oraz jej znaczenia dla kształcenia kadr i rozwoju. Wszystko to jest możliwe dzięki udanej próbie zewidencjonowania dorobku naukowego tego Wielkiego Uczonego, który został ujęty w księdze pamiątkowej *Jubileusz 95 lat życia Tadeusza W. Nowackiego* (2008), a następnie uzupełniony pracami powstałymi w kolejnych latach i zamieszczony w książce *OD MANUALIZMU DO PEDAGOGIKI PRACY* (2010).

Korzystając z przeogromnego materiału faktograficznego i myśli Profesora oraz ich aktualności, zasadne jest pokazanie żywotności i trwałości poglądów tego Uczonego oraz ich znaczenie dla przyszłości pedagogiki pracy. Potrzebę upowszechniania idei Profesora należy uznać nie tylko za realizowanie zadania zadanego przez Profesora, ale również wyraz hołdu i należnej powinności wobec osoby Profesora.

Profesor Tadeusz W. Nowacki w wielu środowiskach postrzegany była jako postać niezwykła, wyjątkowa i wybitna, przy tym niezwykle skromna. Tak twierdzi również T. Lewowicki (2003, s. 21), a ową wyjątkowość osoby Profesora zawiera w stwierdzeniu, iż „tylko wybitne jednostki w szczególny sposób przyczyniają się do kształtowania świata człowieka” (tamże). Jest to prawda oczywista, a na jej kształtowanie nie miały wpływ wywarło życie rodzinne, ale i dzieciństwo, połączone z edukacją, a następnie Jego losy życiowe i zawodowe, które wiodły od Łodzi przez Sybir do Warszawy. Ten pierwszy wątek Profesor opisał samodzielnie, a treść wspomnień zatytułował *Materiały autobiograficzne*. Zostały one zamieszczone w przywołanej księdze *Jubileusz 95 lat życia Tadeusza W. Nowackiego*, a także w pracy zbiorowej *Pamięć i dziedzictwo* (2013) wydanej przez wydawnictwo UMCS w Lublinie. Drugi i trzeci wątek to losy zawodowe Profesora. Wyznaczyły je znaczące miejsca pracy,

którymi były: 1. Centralny Urząd Szkolnictwa Zawodowego; 2. Instytut Pedagogiki (aktualnie Instytut Badań Edukacyjnych); 3. Instytut Kształcenia Zawodowego, powołany dekretem Ministra Oświaty i Wychowania; 4. Ośrodki naukowe, wspierane dorobkiem Profesora, w tym między innymi Centralny Instytut Ochrony Pracy oraz ostatnie etatowe miejsca pracy, którymi były Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP w Warszawie i Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Działalność naukowa to praca dydaktyczna oraz pisanstwo naukowe wyznaczone problemami edukacji zawodowej, pracy człowieka i potrzeby jej pedagogizacji.

Początki pracy zawodowej Profesora Tadeusza W. Nowackiego

Pierwszą pracę Profesor Tadeusz W. Nowacki – jeszcze w okresie przedwojennym – w charakterze asystenta w Katedrze Pedagogiki Ogólnej podjął u prof. Zygmunta Mysłakowskiego w Państwowym Pedagogium w Łodzi. Również Łódź Profesor wybrał na miejsce swojej pierwszej pracy w Polsce powojennej. Wspólnie z „prof. Natalią Gąsiorowską, prof. Józefem Chałasińskim i dr. Tadeuszem Kupczyńskim organizował Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Łodzi, w której zastał wykładowcą pedagogiki i opiekunem grupy przedmiotów pedagogicznych” (Wiatrowski, 2003, s. 16; 2008, s. 18), a następnie Katedry Pedagogiki Uniwersytetu Łódzkiego. Doświadczenia łódzkie Profesor wykorzystał w organizacji następnej szkoły wyższej, a mianowicie Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie i powołaniu w niej Wydziału Agronomii Społecznej i Studium Pedagogicznego dla Nauczycieli Szkół Zawodowych (tamże), która funkcjonuje w obecnej Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego do dnia dzisiejszego. W obu jednostkach uczelni rolniczej Profesor pełnił funkcje kierownicze – dziekana i dyrektora Studium. Okres tej pracy dla Profesora kończy się nieprzyjemnie, bowiem jeden z „sekretarzy partyjnych zakomunikował Profesorowi o dopatrzaniu się działań niesprzyjających marksizmowi” (Bogaj, Kwiatkowski 2003, s. 128). Oznaczało to problemy Profesora w zakresie zatrudnienia oraz kontaktów naukowych, których finał Profesor sprowadził do określenia siebie mianem »liszajce« (tamże, s. 128).

Ten trudny dla Profesora okres kończy się wraz z podjęciem pracy w Centralnym Urzędzie Szkolnictwa Zawodowego (CUSZ) (1950). Można z całą odpowiedzialnością powiedzieć, iż pracą w CUSZ Profesor rozpoczyna nie tylko organizację powojennego szkolnictwa zawodowego w powojennej Polsce, ale tworzy podwaliny pod nową subdyscyplinę pedagogiczną, a następnie aspirującą do miana szczegółowej dyscypliny pedagogicznej, którą powołała w 1972 r. i nazwie – pedagogiką pracy. Znaczące publikacje z tego okresu to m.in. *Szkolnictwo zawodowe w nowej Polsce* (1947), *Zadania kształcenia zawodowego* (1947), *Zadania kształcenia dorosłych* (1948), a także *Materiały źródłowe o Stanisławie Staszicu*, przygotowane wspólnie ze swoją małżonką Marią. Praca pt. *Stanisław Staszic. Pisma i wypowiedzi pedagogiczne* (1956) oraz *Materiały do działalności Stanisława Staszica* (1957) zostały wydane w Ossolineum. Badanie materiałów źródłowych o Staszicu pozwoliło pokazać wszechstronną osobowość wrażliwego i cenionego Uczzonego, a także ogromnego

patrioty (Bartnicka, 2008, s. 110) i wywarły wpływ na dalszą pracę naukową oraz postawę Profesora.

Od współpracy z wybitnymi profesorami do pracy w Instytucie Pedagogiki

Początek lat 50. ubiegłego stulecia to kontynuacja i wzmacnianie oraz poszerzenie kontaktów Profesora z wybitnymi uczonymi m.in. Tadeuszem Kotarbińskim czy Wincentym Okoniem. Profesor Tadeusz W. Nowacki w roku 1954 podjął pracę w ówczesnym Instytucie Pedagogiki, gdzie najpierw kierował Zakładem Kształcenia Politechnicznego, a od roku 1963 – Zakładem Kształcenia Zawodowego. Równocześnie sprawował funkcję wicedyrektora Instytutu (Wiatrowski, 2008, s. 17).

Okres pracy zawodowej i naukowej Tadeusza W. Nowackiego w Instytucie na ul. Górczewskiej należy uznać za niezwykle owocny i twórczy, w tym okresie bowiem Profesor napisał około 325 różnych opracowań naukowych i wypromował ponad 40 doktorów oraz napisał rekomendacje naukowe na kolejne stopnie i tytuły naukowe dla kilkunastu doktorów i docentów (Wieczorek 2008, s. 251–255), przy czym na szczególną uwagę zasługują takie tytuły, jak: 1. *Kształcenie politechniczne* (1956, 1957); 2. *Teczka bibliograficzna ucznia* (1969, 1974); 3. *Zarys psychologii* (osiem wydań 1960–1975); 4. *Wychowanie a cywilizacja techniczna. Szkic o wychowaniu politechnicznym* (1964); 5. *Praca i wychowanie* (1960); 6. *Wychowanie przez pracę* (1964); 7. *Szkice z dziejów kształcenia zawodowego* (1967); 8. *Dydaktyka wojskowa* (1966); 9. *Podstawy dydaktyki zawodowej* (cztery wydania 1971–1977).

Przytoczony powyżej, wybiórczy wykaz prac naukowych Profesora z okresu pracy w Instytucie Pedagogiki pokazuje ich wielostronny charakter, a ilościowo jest ogromny, bowiem poza wyżej wymienionymi głównymi pracami wyraża się 39 książkami autorskimi, 2 pracami do użytku wewnętrznego, 24 opracowaniami redakcyjnymi, 17 pracami ogólnoredakcyjnymi, 27 artykułami. Całość (115 prac) dopełnia 6 opracowanych i wydanych kategorii materiałów bibliograficznych oraz wiele promocji doktorskich i habilitacyjnych (Wieczorek, 2008, s. 251–300).

Instytut Kształcenia Zawodowego miejscem narodzin i rozwoju pedagogiki pracy

Wraz z powołaniem we wrześniu 1972 r. Instytutu Kształcenia Zawodowego (IKZ). Tadeuszowi W. Nowackiemu zostały powierzone zadania dotyczące organizacji IKZ oraz kierowania nim. Jednocześnie Rada Naukowa Instytutu na swym pierwszym posiedzeniu opowiedziała się za nazwą pedagogika pracy odnoszącej się do nowo powoływanej subdyscypliny (Z. Wiatrowski, 2002, s. 25). Ten historyczny moment rozpoczął wyężoną pracę wieku specjalistów z całego kraju, a wykładnię naukową pedagogiki pracy określił nie kto inny, tylko właśnie Pan Profesor Tadeusz W. Nowacki, ustalając dziesięć badawczych obszarów, a następnie trzy działy – kształcenia: przedzawodowego, zawodowego i ustawicznego, skoncentrowane na problemach kształcenia (zob. „Pedagogika pracy” nr 1, 1975; „Metodologia pedagogiki pracy”, 1978; „Pedagogika pracy”, 1982), które stanowiły punkty odniesienia w projektowanych kierunkach badań, ważnych w rozwoju pedagogiki pracy w ko-

lejnym latach. Kolejny ważny element rozwoju pedagogiki pracy wyznaczyły konferencje, Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy oraz wydawnictwa „Szkoła – Zawód – Praca” i „Pedagogika pracy”, a także powołanie w 1977 roku Zespołu Problemowego Pedagogiki Pracy przy KNP PAN. Jego przewodniczącym przez dekadę był Profesor Tadeusz W. Nowacki, a potem został jego przewodniczącym honorowym. Określony problemowy zakres pedagogiki pracy wraz z „płaszczyzną przebiegu i przetwarzania informacji naukowej (wydawnictwa, kontakty krajowe i zagraniczne) (Wiatrowski, 1975, 1976, 2005, s. 33) stworzyły dobre warunki do działalności upowszechniającej dorobek naukowy pedagogiki pracy. Niekwestionowanym liderem w tym zakresie stał się sam Pan Profesor, który w czasie swojego jedenaścioletniego zatrudnienia w Instytucie Kształcenia Zawodowego napisał łącznie 538 różnych prac, wśród których m.in. 26 to książki autorskie, 15 opracowań redakcyjnych oraz 487 artykułów. Powołując się na znawstwo pedagogiki pracy i niekwestionowany autorytet Profesora Zygmunta Wiatrowskiego – najbliższego współpracownika Profesora Tadeusza W. Nowackiego – należy zgodzić się z poglądem, iż za najważniejsze prace z tego okresu należy uznać: 1. *Przewodnik encyklopedyczny. Zawody i specjalności szkolnictwa zawodowego* (1973); 2. *Opracowania metodyczne. Wskazówki dla autorów* (1973); 3. *Dydaktyka doskonalenia zawodowego* (1976); 4. *Teoretyczne podstawy opracowań metodycznych* (1976); 5. *Metodologia pedagogiki pracy* (1978); 6. *Praca i wychowanie* (1980); 7. *Kształcenie i doskonalenie pracowników. Zarys andragogiki pracy* (1983) (Wiatrowski, 2008, s. 20–21).

Okres pracy w Instytucie Kształcenia Zawodowego to również czas działalności wspierającej rozwój naukowy innych pracowników, wyrażony rozlicznymi promocjami doktorskimi i habilitacyjnymi (19) (Wieczorek, 2008, s. 251–300), w której w różnej roli występował Pan Profesor.

Naukowy okres działalności Profesora, wyznaczony zatrudnieniem w resortowych instytutach naukowych, unaocznia styl pracy Profesora, który powinien być naśladowany, m.in. zarządzać swoim czasem tak, aby promować młodą kadrę dla różnych potrzeb, w tym naukową, wyrażać swoje poglądy w upowszechnianym piśmiennictwie naukowym oraz uczestniczyć w różnych dyskursach naukowych. Wówczas dzieło zapoczątkowane przez Pana Profesora Tadeusza W. Nowackiego, któremu na imię pedagogika pracy, ma szansę na rozwój oraz promowanie tak niezbędnych dla niej kadr, w tym naukowych.

Profesor we wspieraniu rozwoju pedagogiki pracy po przejściu na emeryturę

Wraz z przejściem na emeryturę Profesor pracuje bardzo aktywnie. Pierwszym ważnym wydarzeniem w tym okresie było ogłoszenie tzw. trzeciego stanowiska, które dopełnia problem kształcenia zawodowego i jego relacji z kształceniem ogólnym. Profesor wyraża je w swojej pracy *Wychowanie młodego robotnika* (1986), a pogląd swój określa właśnie mianem tzw. trzeciego stanowiska, wyznaczonego następującymi trzema filarami, tj. kształceniem podstawowym, zawodowym i właściwym ogólnym. Dwa ostatnie obszary Profesor uważał za sposób dojścia do kwalifikacji

zawodowych, przy czym to pierwsze realizuje drogę bezpośrednią, a to drugie – drogę pośrednią wiodącą przez szkoły policealne lub wyższe, z wykorzystaniem podbudowy ogólnokształcącej połączonej z indywidualnymi zainteresowaniami i zdolnościami ucznia, tym samym uświadamiając społeczności, że szkoła zawodowa nie jest tylko zasadniczą szkołą zawodową, powszechnie za taką uznawaną, ale również każda szkoła wyższa, która na odpowiednim poziomie kształtuje kwalifikacje zawodowe istotne dla studiowanego kierunku studiów wyższych. To jedno z ważniejszych pól naukowych pedagogiki pracy przełomu lat 80. i 90. ubiegłego stulecia. Kolejne dostrzegł świat nauki skupiony wokół pedagogiki pracy i zaczął zgłaszać potrzebę naukowych dyskursów nad nowymi zagadnieniami, takimi, jak np. kształcenie prozawodowe i kształcenie ustawiczne (Wiatrowski, 2000, s. 26), rynek pracy (Kwiatkowski, 2001; Szlosek, 2003, s. 72), andragogika pracy (Nowacki, 1983; Turos, 2003, s. 95), zasoby ludzkie (Kwiatkowski, 2003, s. 60), czy na wzór koncepcji R. Gerlacha – holistyczny model edukacji zawodowej, integrujący kształcenie zawodowe i ustawiczne (2003, s. 171). B. Baraniak (2006, 2001, 2008, 2010) zaproponowała edukacyjny model pedagogiki pracy, a edukacją przedzawodową i prozawodową dopełniła edukację zawodową. Model edukacyjny pedagogiki pracy integrujący procesy kształcenia z wychowaniem wyznacza współczesne zadanie dla tej wciąż młodej subdyscypliny pedagogicznej. To tylko wybrane współczesne wątki dynamicznie rozwijającej się pedagogiki pracy, które nie mogą pominąć emigracji (Bera, 2010, 2011) jako jednego z najbardziej żywotnych współczesnych problemów świata pracy. Nowe zadania pedagogiki pracy były bacznie obserwowane przez Pana Profesora, którego mądrość pozwalała wspierać każdą nową inicjatywę przez recenzje prac ukazujących postępujący rozwój pedagogiki pracy oraz czynnie – swoją obecnością, wygłaszanymi referatami i podsumowaniami na wielu konferencjach wzbogacał treść i zakres pedagogiki pracy.

Powyższe wspierane przez Pana Profesora propozycje wnoszące wciąż nowe konteksty badawcze do pedagogiki pracy nie przysłoniły problemów, które szczególnie interesowały Profesora, a Jego autorskie opracowania istotnie wzbogaciły dorobek teoretyczny pedagogiki pracy. Do nich należą m.in.: 1. *Słownik pedagogiki pracy* (współautorzy: Z. Wiatrowski i L. Koczniewska-Zagórska, 1986); 2. *Życie pracowite Heleny Snopczyńskiej* (2002); 3. *ZET w walce o niepodległość i budowę państwa polskiego* (1996); 4. *Nowy Słownik Pedagogiki Pracy* (współautorzy: K. Korabiowska-Nowacka i B. Baraniak, 2000); 5. *Zawodoznawstwo* (1999, 2001); 6. *Z Polską w sercu. Rzecz o Wiktorze Ambroziewiczu* (2001); 7. *Leksykon pedagogiki pracy* (2004); 8. *Podstawy dydaktyki pracy* (współautor: U. Jeruszka, 2004); 9. *Tworząca ręka* (2005, 2008); 10. *Praca ludzka* (2008); 11. *Świat marzeń* (2010).

Przejęcie na emeryturę pozwoliło na rozwinięcie przez Profesora działalności dydaktycznej, najpierw związał się z Wyższą Szkołą Pedagogiczną TWP w Warszawie, a w ostatnim czasie z Wydziałem Psychologii i Pedagogiki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, gdzie do końca czynnie pracował na stanowisku profesora.

Podsumowanie

Podjęta próba przybliżenia osoby Profesora pokazuje nam Profesora jako otwartego i życzliwego Uczonego i Człowieka, o nadzwyczaj komunikatywnym sposobie prowadzeniem rozmów, reprezentującego bezpretensjonalną postawę i wyważone poczucie oraz rzadko spotykaną kulturę intelektualną i osobistą. Przymioty te kształtowane były już od zarania w domu rodzinnym i pozwoliły Profesorowi przetrwać wiele trudnych chwil w życiu, a mimo to starał zawsze mieć nadzieje na nastanie lepszych dni i czasów. Trudy życia Profesora lepiej pozwalają nam poznać Jego autobiograficzne wspomnienia, które pokazały kształtowanie się wielu zainteresowań i postaw wyrażających osobisty stosunek do wielu problemów. Można powiedzieć, iż tajemnic rodzinnych Profesor strzegł dość długo, a ich wyświecenie pozwala innym okiem spojrzeć na wiele prac, potrzeby ich powstania i wreszcie dostrzeżenia w osobie Profesora również wielkiego patrioty, wrażliwego na los człowieka, którego też doświadczał w różnych okresach życia i różnych okolicznościach. Szkoda, iż najbardziej twórczego okresu z życia Profesora, czyli jego pracy zawodowej i naukowej nie możemy poznać dzięki jej oświetleniu osobistą refleksją, trudem i przyjemnością pracy, bowiem rękopisy Profesora z tego okresu są już niedostępne.

Kończąc wspomnienie o Profesorze, warto je dopełnić dorobkiem naukowym, który dowodzi wyjątkowości Profesora, a w całości ukazany został w trzech pracach, bowiem między 95. urodzinami a śmiercią śp. Pan Profesor wciąż był nie tylko aktywny zawodowo, ale również pisał, powiększając i tak już imponujący swój dorobek naukowy, o czym świadczą m.in. *Praca ludzka* (2008) czy *Świat marzeń* (2010). Poza twórczością obejmuje on: 1) wypromowanie 50 doktoratów nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki; 2) recenzowanie 18 przewodów habilitacyjnych i profesorskich; 3) autorstwo 86 monografii; 4) 65 redakcji naukowych; 5) 685 artykułów w czasopismach i pracach pod redakcją.

Dopełnienie wyjątkowej twórczości naukowej Profesora stanowią opracowania: 14 biogramów, 12 prac pod redakcją dedykowanych Profesorowi oraz 50 artykułów okolicznościowych, również dedykowanych Profesorowi. Zestawienia statystyczne są imponujące – ponad 840 prac autorskich, ponad 70 różnych prac dedykowanych Profesorowi oraz udział w blisko 70 promocjach na stopnie i tytuły naukowe. Dorobek Profesora powinien być dalej poznawany, uzupełniany i aktualizowany oraz stać się ważną wykładnią roli i znaczenia pedagogiki pracy w strukturze pedagogiki i innych nauk o pracy, a dla środowiska uczonych być autorytetem godnym naśladowania.

Zakończenie jest również dobrym miejscem na wskazanie ośrodków akademickich i naukowych, które w mniejszym lub większym stopniu pozostawały związane z osobą Profesora, a mianowicie Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Akademia Pedagogiki Specjalnej, a także Uniwersytety

w Rzeszowie i Zielonej Górze, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Akademia Jana Długosza w Częstochowie. Warto też wymienić istniejące lub tworzone specjalności, m.in. doradztwa zawodowego czy doradztwa personalnego – w uczelniach niepublicznych. Liderami w tej grupie wydają się być Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna we Włocławku, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP oraz Wyższa Szkoła Humanistyczna w Szczecinie. Poza środowiskami uczelnianymi wciąż istotnymi dla pedagogiki pracy pozostają instytuty badawczo-rozwojowe z dwoma posiadającymi status Państwowego Instytutu Badawczego, a mianowicie: Instytut Technologii Eksploatacji w Radomiu, Centralny Instytut Ochrony Pracy w Warszawie oraz Instytut Pracy i Polityki Społecznej w Warszawie, a także Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie.

Kończąc, jeszcze raz należy podkreślić, iż ukazane, wybrane obszary działalności Profesora są wyrazem należącego hołdu składanego Wielkiemu i Wybitnemu Uczonemu, który dzięki talentom oraz swojej mądrości starał się upowszechnić ponadprzeciętność w nauce, promować ponadczasowe wartości humanistyczne i służyć wsparciem każdemu, kto znalazł się w potrzebie. To wszystko sprawia, iż Profesor Tadeusz W. Nowacki przechodzi do historii nie tylko jako twórcą pedagogiki pracy, z nieprawdopodobnie bogatym dorobkiem naukowym, ale również jako człowiek niezwykle skromny, wrażliwy i społecliwy, co nadaje Jego osobie **LEGENDARNY WYMIAR**.

Bibliografia

1. Baraniak B., Sanecki G. (red.), *Pamięć i dziedzictwo. Tadeusz W. Nowacki w 100-lecie urodzin*, Lublin 2013.
2. Baraniak B., *Rekonstrukcja teorii programów kształcenia zawodowego*, w: S.M. Kwiatkowski, *Pedagogika pracy – tradycja i wyzwania współczesności*, Warszawa – Radom 2012.
3. Baraniak B., *Współczesna pedagogika pracy z perspektywy edukacji, pracy i badań*, Warszawa 2010, wyd. I; 2013, wyd. II.
4. Baraniak B., *Instytut Pedagogiki na Górczewskiej 8 miejscem twórczej pracy Tadeusza W. Nowackiego*, w: B. Baraniak, *Od manualizmu do pedagogiki pracy*, Warszawa 2009.
5. Baraniak B., *Edukacja w przygotowaniu człowieka do pracy zawodowej*, Warszawa 2008
6. Baraniak B. (red.), *Od manualizmu do pedagogiki pracy*, Warszawa 2009.
7. Baraniak B. (red.), *Jubileusz 95 lat życia Tadeusza W. Nowackiego*, Warszawa – Radom 2005.
8. Baraniak B., *Tadeusz W. Nowacki Doktor Honoris Causa Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego*, Bydgoszcz 2004.
9. Baraniak B., *Programy kształcenia zawodowego. Teoria, metodologia, aplikacje*, Warszawa 2001.
10. Bartnicka K., *Profesor Tadeusz W. Nowacki jako badacz myśli Stanisława Staszica o szkolnictwie*, w: B. Baraniak (red.), *Jubileusz 95 lat życia Tadeusza W. Nowackiego*, Warszawa – Radom 2005.
11. Bednarczyk H., *Pedagogika pracy w kontekście integracji europejskiej*, Warszawa 2003.
12. Bogaj A., Kwiatkowski S.M., Szymański M. (red.), *Pedagodzy o sobie i pedagogice*, Warszawa 2003.
13. Gerlach R., *Perspektywy rozwoju pedagogiki pracy w kontekście przemian społeczno-gospodarczych i edukacyjnych*, „Pedagogika pracy” 2002, nr 41.

14. Goźlińska E., Szlosek F., *Podręczny słownik nauczyciela kształcenia zawodowego*, Radom 1997.
15. Jan Paweł II, *Encyklika „Laborem exercens”*. Wrocław, Kraków 1981, wyd. I; Kraków 1986 wyd. II.
16. Kaczor S., *Pedagogika pracy w rozwoju*, „Pedagogika pracy” 2002, nr 41.
17. Kwiatkowski S.M., *Nowe zadania Zespołu Problemowego Pedagogiki Pracy KNP PAN*, „Pedagogika pracy” 2002, nr 41.
18. *Listy Gratulacje dla Profesora Tadeusza W. Nowackiego*, w: B. Baraniak (red.), *Jubileusz 95 lat życia Tadeusza W. Nowackiego*, Warszawa – Radom 2005.
19. Lewowicki T., *Humanista i idee humanizmu spełnione w pedagogice pracy*, w: Z. Wiatrowski, U. Jeruszka, H. Bednarczyk (red.), *Pedagogika pracy w kontekście integracji europejskiej*, Warszawa – Radom 2003.
20. Lewowicki T., *Wstęp*, w: *Jubileusz 95 lat życia Tadeusza W. Nowackiego*, B. Baraniak (red.), Warszawa – Radom 2005.
21. Mazurek H., *Profesor Tadeusz Nowacki – zarys biograficzny z okazji jubileuszu*, „Pedagogika pracy” 2003, nr 43.
22. *Mały Słownik Pedagogiki Pracy*, Warszawa 1977.
23. Niemiec J., *Homo Creator*, „Pedagogika pracy” 2003.
24. Nowacki T., *Młodość tworzy historię. Zwycięska walka młodzieży o szkołę polską 1901–1917*, Wyd. UMCS, Lublin 2011.
25. Nowacki T., *Świat marzeń*, Wyd. UMCS, Lublin 2010.
26. Nowacki T., *Wprowadzenie*, w: *Andragogika pracy*, L. Turoś, Warszawa 2006.
27. Nowacki T., *Tworząca ręka*, Warszawa 2005.
28. Nowacki T., *Wspomnienia*, w: B. Baraniak (red.), *Jubileusz 95 lat życia Tadeusza W. Nowackiego*, Warszawa – Radom 2005.
29. Nowacki T., *Leksykon pedagogiki Pracy*, Radom 2004.
30. Nowacki T., Jeruszka U., *Podstawy dydaktyki pracy*, Warszawa 2004.
31. Nowacki T., *Filozofia pracy Cypriana Kamila Norwida*, „Pedagogika pracy” 2002.
32. Nowacki T., *Pracowite życie Heleny Snopczyńskiej*, Warszawa 2002.
33. Nowacki T., *Z Polską w sercu. Rzecz o Wiktorze Ambroziewicz*, Warszawa 2001.
34. Nowacki T., *Zawodoznawstwo*, Radom 1999 wyd. I, 2001 wyd. II.
35. Nowacki T., Korabiowska-Nowacka K., Baraniak B., *Nowy Słownik Pedagogiki Pracy*, Warszawa 2000.
36. Nowacki T., *Moja droga do ZET-u. ZET w walce o niepodległość i budowę państwa. Szkice i wspomnienia*, Warszawa 1996.
37. Nowacki T., *Pedagogika pracy*, w: T.W. Nowacki (red.), *Pedagogika pracy – problematyka i przegląd badań*, Warszawa 1982.
38. Nowacki T., *Wychowanie i praca*, Warszawa 1980.
39. Nowacki T., *Uwagi do działalności Staszica*, „Rozprawy z dziejów oświaty” T. XLV...
40. Nowacki T. (red.), *Metodologia pedagogiki pracy*, Warszawa 1978.
41. Nowacki T. *Organizacja i zadania Instytutu Kształcenia Zawodowego*, Warszawa 1973.
42. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych ze wstępami i komentarzami*, Poznań 2000.
43. Schmidt H., *Polski kolega przełamuje lody – o początkach międzynarodowej współpracy Federalnego Instytutu Kształcenia Zawodowego*, w: B. Baraniak (red.), *Jubileusz 95 lat życia Tadeusza W. Nowackiego*, Warszawa – Radom 2005.

44. Szłosek F., *Pedagogika pracy – 30 lat później*, w: Z. Wiatrowski, U. Jeruszka, H. Bednarczyk (red.), *Pedagogika pracy w kontekście integracji europejskiej*, Warszawa – Radom 2003.
45. *Słownik Pedagogiki Pracy*, Warszawa – Wrocław – Kraków 1986.
46. Wiatrowski Z., *Podstawowe teorie w obszarze pedagogiki pracy*, w: R. Gerlach (red.), *Pedagogika pracy w perspektywie dyskursu o przyszłości*, Bydgoszcz 2010.
47. Wiatrowski Z., *95 lat życia i 70 lat pracy naukowo-dydaktycznej profesora Tadeusza W. Nowackiego*, w: B. Baraniak (red.) *Jubileusz 95 lat życia Tadeusza W. Nowackiego*, Warszawa – Radom 2005.
48. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki pracy*, Włocławek 2004.
49. Wiatrowski Z., *90 lat życia i 66 lat pracy naukowa-dydaktycznej Profesora Tadeusza W. Nowackiego*, w: Z. Wiatrowski, U. Jeruszka, H. Bednarczyk (red.), *Pedagogika pracy w kontekście integracji europejskiej*, Warszawa 2003.
50. Wieczorek B., *Profesor Tadeusz W. Nowacki – promotor rozpraw doktorskich oraz recenzent habilitacji*, w: B. Baraniak (red.), *Jubileusz 95 lat życia Tadeusza W. Nowackiego*, Warszawa – Radom 2005.
51. Wyszynski S., *Duch pracy ludzkiej*, Warszawa 1991.

dr hab. Barbara Baraniak, prof. uczelni (UKSW)

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego